

سینما - تاریخ

فتانه یعقوبی

نشریه چشم انداز ایران از این شماره با انتشار گزارشی با عنوان «سینما، تاریخ» بابی جدید را گشوده تا بدین وسیله از این پس در نشریه به مباحثی از این دست بپردازد. در این شماره بررسی اجمالی هفت فیلم تاریخی را ملاحظه خواهیم کرد. در شماره های آینده گفت و گوهای تفصیلی در باره فیلم های تاریخی از نظر خوانندگان می گذرد. در همین راستا از تمامی خوانندگان نشریه - که در این زمینه دارای اطلاعات و دانش هستند - و صاحب نظران این عرصه تقاضای کنیم با ارسال نقد و بررسی های ارزشمند خود ما را در این امر یاری نمایند.

مکان های پرشکوه باستانی، همه و همه بر پرده نقره ای سینما از جذابیت پرشکوهی برخوردار است.

موزه سینما* در یکی از مکان های زیبای تهران، این تصاویر پرجاذبه را در زمانی معین و در چارچوبی مشخص با عنوان «سینما - تاریخ» برای علاقه مندان به سینما و تاریخ به نمایش گذاشته و محفل کوچک و دوستانه ای را برای تبادل اطلاعات در این زمینه ها مهیا ساخته است. این جلسات از بخش های گوناگونی برخوردار است؛ نمایش فیلم و سپس جلسه نقد و بررسی با حضور اساتید معتبر تاریخ، منتقدان سینمایی و گهگاه سازندگان فیلم به نمایش در آمده است. پرداختن به تاریخ، خواسته یا ناخواسته ما را به وادی دین و مذهب نیز هدایت خواهد کرد... و به همین جهت در جلسات نقد و بررسی به موازات پرداختن به اطلاعات تاریخی و سینمایی مسائل دینی و مذهبی نیز مطرح می شوند. تبادل اطلاعات، اظهار نظرها... و بهره گیری از معلومات ارزشمند اساتید تاریخ، این جلسات را بسیار مفید و پرثمر کرده است. ایجاد چنین برنامه های فرهنگی و هدفمند از ارزش خاصی برخوردار بوده است و باید از بدعت گذاران چنین حرکتی تقدیر به عمل آید. بنیاد سینمایی «فارابی» با همکاری موزه سینما پس از کانون فیلم معناگرا، برنامه ریز این برنامه جدید با عنوان سینما - تاریخ بوده است و در اینجا لازم است از مسئولان فرهیخته و تلاشگر این بنیاد در ایجاد چنین گردهمایی های ارزشمندی، سپاسگزاری شود.

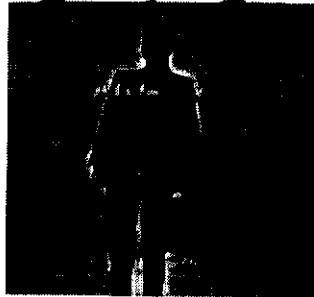
پیش از نمایش هر فیلم، بروشورهایی به تماشاگران ارائه می شود که شامل کارنامه فیلم، اطلاعات مربوط به ساخت فیلم و کارگردان آن و همچنین نقد و بررسی اجمالی است که توسط کارشناس فرهنگی بنیاد فارابی جناب رضامحمدی تهیه و تنظیم می شود. اکنون به فیلم های نمایش در آمده می پردازیم و هر آنچه در پیرامون نمایش آنها رخ داده است.

ستارخان

نخستین فیلم به نمایش در آمده اثر استاد بزرگ زنده یاد علی حاتمی با نام «ستارخان» و محصول سال ۱۳۵۱ است و حاصل تلاش جمعی از بزرگان سینمای کشورمان از جمله علی حاتمی (کارگردان)، علی

(امروز ما، همان فردایی است که دیروز در انتظارش بودیم)... دیروز، امروز و فردا... زمان همواره از اهمیت قابل توجهی نزد بشر برخوردار بوده است. انسان در تمامی زمان ها، مکان ها، از هر نژاد و قومی، امروز خود را نا آگاهانه فدای فکر کردن و پرداختن به گذشته و آینده می کند، گذشته ای که گذشته و خوب یا بد، به هر حال از دست رفته است و آینده ای که در هاله ای از ابهام در راه است. ما انسان ها همواره فراموش می کنیم که همین امروز، همان فردایی است که در گذشته به آن فکر می کرده ایم؛ پس قدر رسیدنش را باید دانست و در آن به زندگی پردازیم. این حرف ها در نوشتن و کلام به سادگی قابل پرداخت است، ولی در عمل بسیار سخت و غیر قابل کنترل می باشد. هر آنچه که ناشناخته، مرموز و پر رمز و راز باشد، برای بشر جذابیت خاصی داشته و گذشته و آینده هر یک به نوعی این خصوصیات را دارا می باشند. در اینجا بحث بر سر گذشته است، آنچه که سپری شده است و تاریخ را بنا نهاده است. در لابه لای خطوط نوشته شده کتاب های کهن، اسراری نهفته است که همواره انسان را مشتاق پرداختن به خود ساخته است. این اشتیاق، می تواند دلایل گوناگون داشته باشد، به هر حال نمی توان منکر این حقیقت شد که امروز ما و آنچه در آن می گذرد بی تأثیر از رخداد های گذشته نیست. نتایج بسیاری از اتفاقات گذشته در زندگی کنونی ما، آشکارا دیده شده و ما را خواسته یا ناخواسته درگیر خود ساخته است. پس تاریخ در ابعاد گوناگون دارای اهمیت بوده و پرداختن به آن نیز همواره با حس و حال های گوناگون همراه بوده است؛ گاه توأم با حسرت و افسوس است، گاه افتخار، غرور و مباهات و در بعضی مواقع سبب نفرت و خشمی عمیق می شود. کشور ما ایران با تاریخ تمدن هزاران ساله، سرزمینی کهن به شمار می رود. با تاریخی پرفراز و نشیب و بسیار جذاب و این جذابیت همواره الهام بخش هنرمندان بسیاری برای هنر آفرینی بوده است. شعر، غزل، داستان و قصه های کوتاه و بلند، موسیقی و آواز، تئاتر و در نهایت هنر هفتم، سینما که بستری مناسب برای پرداختن به رویدادهای تاریخی بوده اند. صنعت سینما با بهره گیری از دیگر هنرها و ادغام و چیدن آنها در کنار یکدیگر، روایت گر بسیار تأثیر گذاری در این زمینه قلمداد می شود. دیدن شخصیت های تاریخی و افسانه ای، رخدادها، نیروها و حوادث سرنوشت ساز تاریخی،

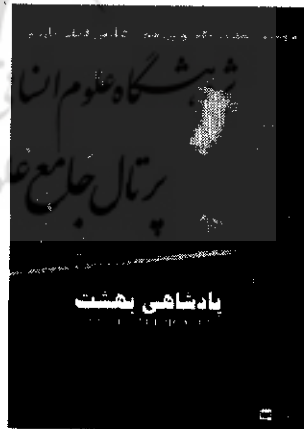
نصیریان، عزت‌الله انتظامی و پرویز صیاد (در مقام بازیگر). فیلم به بخشی از فعالیت‌های ستارخان و مبارزات او و روابط دوستانه‌اش با تعدادی دیگر از مبارزان می‌پردازد. علی حاتمی در این فیلم به یکی از مهم‌ترین وقایع تاریخ معاصر ایران، «انقلاب مشروطیت» و سرنوشت آن از دیدگاه شخصی خود می‌پردازد. فیلم در نهایت با پیوستن ستارخان

به مشروطه خواهان و رهبری یکصد سوار انقلابی به پایان می‌رسد. مرحوم علی حاتمی با بهره‌گیری از استعداد چشمگیر هنری، اطلاعات غنی تاریخی و با پرداختن به بخش‌های دراماتیکی اتفاقات تاریخی، همواره در به تصویر کشیدن رخدادها و داستان‌های تاریخی، موفق و تأثیرگذار بوده است. استاد عزت‌الله انتظامی در جلسه بررسی با یادآوری این حقایق به تجلیل از علی حاتمی پرداخت و با سخنان و حضور دلنشین و ارزشمند خود حال و هوای خاص و زیبایی به اولین جلسه کانون بخشید. در کنار استاد، جلسه نقد و بررسی با حضور آقایان خسرو دهقان (منتقد) محمدحسن رحیمی (تاریخدان) و عبدالله اسفندیاری (مجری و منتقد) تشکیل شد و بستری مناسب برای ارائه و تبادل اطلاعات تاریخی و سینمایی برای علاقه‌مندان و حاضران به وجود آورد.

پادشاهی بهشت

دومین فیلم تاریخی به نمایش درآمده «پادشاهی بهشت» اثر کارگردان مطرح آمریکایی «ریدلی اسکات» است، فیلمی باشکوه و خوش ساخت، تولید سال ۲۰۰۵. کارگردان با تجربه و موفق و سازنده فیلم مطرح گلابدیاتور، این بار روایت‌گرد داستانی جذاب است بر اساس جنگ‌های صلیبی، یکی از بزرگترین جنگ‌های تاریخ. داستان فیلم

درباره فتح بیت المقدس و بازپس‌گیری آن توسط صلاح‌الدین ایوبی رهبر مسلمانان است. در فیلم پادشاهی بهشت، تصویر مثبتی از مسلمانان ارائه شده است. در این اثر سینمایی، مسلمانان نه تنها خواستار خشونت نیستند، بلکه مشتاق صلح بوده و نماز را عامل اتحاد و یگانگی در برابر صلیبیون می‌دانند. پس از نمایش این فیلم زیبا نوبت به جلسه بحث و بررسی می‌رسد. با اجرای آقای رضا محمدی و شرکت دکتر هادی عالم‌زاده (تاریخدان) و آقای حاجی مشهدی (منتقد

سینمایی). در این جلسه اطلاعات ارزشمندی در رابطه با حقایق تاریخی مربوط به داستان فیلم مطرح می‌شود، از جمله نقض پیمان صلح از سوی مسیحیان که سبب حمله مسلمانان به رهبری صلاح‌الدین ایوبی شده و حمله و تصرف اورشلیم توسط لشکری دویست هزار نفری.

در مسیر تندباد

جلسه سوم فیلم - تاریخ، متعلق به اثری ایرانی با نام «در مسیر تندباد» ساخته مسعود جعفری جوزانی است. کارگردان این فیلم، خود در جلسه نقد و بررسی شرکت کرده و در کنار آقایان بهرامیان (تاریخدان) و عبدالله اسفندیاری (مجری و منتقد)

جوابگوی پرسش‌های حاضران می‌شود. فیلم در مسیر تندباد تولید سال ۱۳۶۷ است با شرکت هنرپیشگان مطرحی چون: عزت‌الله انتظامی، مجید مظفری، فردوس کواپانی، شهلا ریاحی و... داستان فیلم از این قرار است: در بحبوحه جنگ دوم جهانی و اشغال ایران توسط قوای متفقین، دکتر راستان برای مداوای شوهر خواهر خود به ایل قشقایی می‌رود. در آنجا امیر هوشنگ از بزرگان ایل و یاغی‌گری‌های قباد و دارودسته‌اش آشنا می‌شود. او سپس به شیراز برمی‌گردد. برادر کوچکش علی سرکرده اشراش شهر راز با پدر آورده است. بخشی از داستان فیلم در شهر شیراز می‌گذرد و تصویرگر وضعیت اجتماعی - سیاسی این شهر در زمان جنگ جهانی دوم است و همچنین بیان‌گر شیوه مبارزه و تشکیل نیروهای وطن پرست است. یکی دیگر از خطوط اصلی فیلم در مسیر تندباد، بر شرایط اجتماعی منطقه اسکان ایل قشقایی در زمان وقوع داستان و اختلاف میان بزرگان منطقه و همزیستی مسالمت‌آمیز و تاکتیکی خان بزرگ ایل قشقایی با آلمان‌ها اشاره دارد. در مسیر تندباد سومین اثر جوزانی بوده و پس از جاده‌های سرد (۱۳۶۴) و شیرسنگی (۱۳۶۵) ساخته شده است. این فیلم از نظر مضمون و پیام نهفته در آن، شیوه بیان روایتی و وفاداری به یک سینمای قصه‌پرداز مورد توجه عده‌ای و انتقاد عده‌ای دیگر قرار گرفت. فیلم از نظر پرداخت شخصیت‌ها و فضا سازی، شباهتی آشکار با شیرسنگی دارد، ولی به لحاظ ساختار با شیرسنگی، بسیار متفاوت است. با وجود اظهار نظرها و برخوردهای متفاوت با این اثر، فیلم یادشده به خاطر حضور عوامل متعدد، از جذابیت خوبی برخوردار بوده است، زیرا در زمان اکران، توانست رده ششم فروش را از آن خود کند. پس از این فیلم ایرانی نوبت به فیلمی مطرح و جدید تولید سال ۲۰۰۶ می‌رسد.

آخرین پادشاه اسکاتلند

چهارمین نشست با اثری خوش ساخت به نام «آخرین پادشاه اسکاتلند» به کارگردانی کوین مک‌دونالد که با فیلم مستند تکان‌دهنده و موفق خود به جهانیان معرفی شد و به حق اسکار بهترین فیلم مستند را نصیب خود کرد. این بار این کارگردان به سراغ عیدی امین دادا دیکتاتور

اوگاندایی می‌رود. داستان فیلم در اوایل دهه ۱۹۷۰ می‌گذرد، دکتر نیکلاس گریگان اسکاتلندی به کشور اوگاندا سفر می‌کند و در دهکده‌ای به کار طبابت مشغول می‌شود تا این‌که ژنرال عیدی امین رئیس‌جمهور اوگاندا به دهکده سفر می‌کند و در راه بازگشت دچار تصادف می‌شود. دکتر گریگان او را درمان می‌کند. امین که تحت تأثیر پزشک جوان قرار گرفته است وی را

به‌عنوان پزشک شخصی و همچنین مشاور خود انتخاب می‌کند. در کنار رابطه این دو شخص، کاراکتر عیدی امین به تصویر کشیده می‌شود و به موازات آن وقایع تاریخی که ریشه در واقعیت دارند و کشمکش‌های دراماتیک موجود در آن نیز ارائه می‌شود. در این فیلم نه تنها جنایت‌های امین، بلکه سیاست‌های بریتانیا در اوگاندا نیز به نمایش درمی‌آید. از نقاط قوت و بسیار تأثیرگذار فیلم، نقش آفرینی فارست ویتاکر، بازیگر مطرح امریکایی در نقش عیدی امین است. ویتاکر به‌طور فوق‌العاده‌ای نقش این شخصیت را روی پرده ایفا می‌کند، طوری که بیان احساسات و حتی خوی وحشیانه او نیز در چهره‌اش مدام تغییر می‌کند. نکته جالب در رابطه با بازی ویتاکر این است که از حدود ۳۰ جایزه که به فیلم تعلق گرفته، ۲۳ جایزه متعلق به فارست ویتاکر است. این نقش برای بازیگر موفق امریکایی یک اسکار نیز به ارمغان آورده است. در این نشست تخصصی نقد و بررسی کانون فیلم - تاریخ با حضور آقایان مهرزاد دانش (منتقد)، رضا محمدی (مجری) و دکتر سعید انصاری (تاریخدان) شکل می‌گیرد و واقعیات تاریخی جالب توجهی در رابطه با این دیکتاتور معاصر و موقعیت سیاسی منطقه و نقش بریتانیا در سیاست کشور مورد نظر مطرح می‌شود. پس از این فیلم مطرح، موفق و تازه ساخت، نوبت به فیلمی قدیمی و بسیار معروف می‌رسد.

ال سید

پنجمین جلسه کانون فیلم - تاریخ اختصاص به اثر کارگردان بزرگ امریکایی «آنتونی مان» دارد. «ال سید» فیلم تاریخی بسیار خوش ساخت و زیبایی است با حضور ستارگانی محبوب که در شاه‌نقش‌های خود به خوبی جا افتاده و تماشاگر را مجذوب خود می‌سازند. چارلتون هوستون در نقش ال سید به هنر آفرینی می‌پردازد و سوفیالورن ستاره ایتالیایی در کنار وی نقش معشوق و همسر ال سید را

ایفا می‌کند. ال سید، اسطوره حماسی و تاریخی مسیحیان بخشی از اروپاست. فیلم با وجود گذشت حدود نیم قرن همچنان از مخاطبان زیادی برخوردار است که مدیون ساخت خوب آن است.

جلسه نقد و بررسی پیرامون این فیلم با حضور آقایان حسین فرچان‌لو (تاریخدان) سعید قطبی‌زاده (منتقد) و خسرو باباپور (مجری) شکل گرفت. آنچه بیش از همه مورد بررسی قرار گرفت تحریف تاریخ به منظور جذاب‌تر کردن داستان است. فیلمساز به منظور اسطوره‌سازی و قهرمان‌آفرینی از شخصیت واقعی کاراکتر فیلم دور شده و به خلق شخصیتی غیرواقعی پرداخته است. به هر حال این موضوع، وجه غیرقابل اجتنابی است که در مورد فیلم‌های تاریخی رخ می‌نماید. تحریف و تغییر با جانبداری همراه شده و داستان را از واقع‌گرایی دور ساخته است. اما با تمام این تفاسیر، ساختار قوی و چشمگیر فیلم قابل تحسین و دلنشین است.

کمیته مجازات

«کمیته مجازات» اثر زنده‌یاد علی حاتمی در جلسه ششم به نمایش درآمد. با حضور آقایان عبدالله اسفندیاری (مجری) و منتقد)، محمد مهدی دادگر (تهیه‌کننده فیلم) و محمدحسن رحیبی (تاریخدان). «کمیته مجازات» بخشی از سریال هزارستان است با حضور بازیگرانی به‌نام، همچون عزت‌الله انتظامی، جمشید مشایخی، علی نصیریان و محمد علی کشاورز.

داستان فیلم در تهران و به هنگام سلطنت احمدشاه قاجار رخ می‌دهد، ابوالفتح میرزای صحاف که به اتفاق همسر و فرزندش از تبریز به تهران آمده عضو انجمن مجازات است. او با جذب رضا تفنگچی معیرالدوله، نقشه ترور شخصیت‌هایی را که از نظر انجمن، خائن به وطن هستند طراحی می‌کند. از جمله کسانی که مجازات و محکوم به مرگ می‌شوند، اسماعیل خان، رئیس سازمان غله است که غله را به انگلیس صادر کرده و موجب کمبود غله و نان در کشور شده است. علی حاتمی، فیلمساز مؤلف و صاحب سبکی است، که سبک‌اش خاص خود است. نکته سنجی و پرداختن به ظرایف بصری از ویژگی‌های بارز آثار مرحوم حاتمی است. دیالوگ‌های تأثیرگذار و فریبا به همراه شخصیت‌پردازی‌های قوی به فیلم‌های این فیلمساز ارزش خاص و منحصر به فردی بخشیده است. به همین جهت، اگر علی حاتمی خود بر تدوین این اثر نظارت می‌داشت فیلمی بسیار تأثیرگذارتر و زیباتر ساخته و پرداخته می‌شد. او نه تنها فیلمسازی ماهر و توانمند، بلکه تاریخدانی آگاه و مطلع بود. علی حاتمی خاص بود و هیچ‌گاه جایگزینی برای وی یافت نخواهد شد. نمایش آثار این فیلمساز از جمند در کانون فیلم - تاریخ به نوعی بزرگداشت وی نیز به شمار می‌رود.

بن‌هور

در نهایت آخرین فیلم به نمایش در آمده در فصل تابستان، یک اثر بسیار معروف و جهانی است؛ «بن‌هور» به کارگردانی فیلمساز مشهور ویلیام وایلر. این فیلم با زمانی نسبتاً طولانی، روایت‌گر داستانی جذاب و پرفراز و نشیب است. داستانی آمیخته به دوستی، خیانت، عشق، نفرت، انتقام و... بن‌هور با ویژگی‌های خاص و ارزشمند خود نه تنها از نظر ساختار، بلکه از نظر شخصیت‌پردازی بسیار تأثیرگذار و جذاب است. بازیگر ماهر امریکایی چارلتون هوستون شخصیت بن‌هور را به زیبایی هر چه تمام‌تر به تماشاگر معرفی می‌کند. نقش آفرینی یکدست و باورپذیر وی، حس هم‌ذات‌پنداری و هم‌دردی را در مخاطب به وجود می‌آورد. جدا از بازی درخشان بازیگر نقش اول فیلم از نظر فیلمبرداری، کارگردانی و تدوین و همچنین طراحی صحنه بسیار موفق و حرفه‌ای بوده است و به همین جهت یازده جایزه اسکار را از آن خود کرده است. بن‌هور نخستین فیلمی است که به یازده اسکار دست یافته است. داستان این فیلم در زمان امپراتوری رم می‌گذرد. دو نجیب‌زاده بن‌هور و مسالا که دوستان زمان کودکی هستند، بر اثر اتفاقاتی به دشمنان آشتی‌ناپذیر یکدیگر تبدیل می‌شوند. فیلم در زمان حکومت آنتونیو نماینده رم در اورشلیم اتفاق می‌افتد. سیاهپان تازه نفس رومی وارد سرزمین فلسطین می‌شوند و پس از عبور از ناصریه به اورشلیم وارد می‌شوند. مسالا در دیدار با بن‌هور خیر از حرکت والیرکراتوس به اورشلیم در آینده نزدیک می‌دهد و از او می‌خواهد با استفاده از نفوذ خود مردم را به همکاری با حکومت روم فراخواند، ولی بن‌هور قدرتمندانه با درخواست او مخالفت کرده و فراخوانی را همکاری با حکومت روم و خیانت به مردم می‌داند. این مخالفت سبب نابودی خانواده و اسارت وی و مادر و خواهرش می‌شود. اما در میان فراز و نشیب‌های داستان سرانجام شانس به بن‌هور روی آورده و او را در مقامی قرار می‌دهد تا بتواند انتقام خود را از مسالا گرفته و مادر و خواهرش را بیابد. در این میان در زمان‌ها و مکان‌هایی گوناگون و تصادفی

او با عیسی ناصری برخورد می‌کند و در انتهای داستان به شناخت و باور مسیح می‌انجامد. معجزه‌های از سوی پیامبر، مادر و خواهر او را از بیماری مهلک نجات می‌دهد. در انتها پس از طی راه‌های سخت و توانفرسا سرانجام بن‌هور در کنار خانواده‌اش به آرامشی که جویای آن بود می‌رسد. بررسی و نقد این فیلم معروف و موفق در جلسه هفتم به عهده آقایان عبدالله اسفندیاری (منتقد)، رضا محمدی (مجری)، دکتر علی بیگدلی (تاریخدان) و ابوالحسن علوی طباطبایی (نویسنده و محقق) بوده است. اطلاعات تاریخی به همراه تجزیه و تحلیل فیلم از نظر ساختار به مخاطبان ارائه و مورد بحث و گفت‌وگو قرار گرفت.

امید است فیلمسازان سرزمین‌مان با در دست داشتن و بهره‌گیری از امکانات کافی، موفق به ساختن آثار تاریخی و چشمگیر براساس داستان‌ها و افسانه‌های کهن پارسی شوند. ایران ما با تاریخ و تمدنی کهن، گنجینه‌ای از زیباترین و جذاب‌ترین روایت‌ها و قصه‌هاست. داستان‌هایی انباشته از ماجراهای منحصر به فرد و قهرمانانی اسطوره‌ای که به تصویر کشیدن آنها بر پرده نقره‌ای و جادویی سینما بسیار خارق‌العاده و بی‌نظیر خواهد بود. به امید آن روز و توفیق تمامی آنهایی که در پیشرفت سینمای سرزمین‌مان تلاش می‌کنند. در پایان از کارشناس بخش فرهنگی بنیاد فراهی آقای رضا محمدی کمال تشکر را دارم.

*موزه سینما

تهران - خیابان ولی عصر، بعد از سه راه زعفرانیه،
خیابان باغ فردوس
تلفن: ۴ - ۲۲۷۱۹۱۰۰۱

خوانندگان گرامی نشریه

با توجه به مشکلات مالی و قطع شدن یارانه کاغذ، خواهشمند است برای همکاری با نشریه، گزارش‌های خود را از نحوه توزیع (در شهرستان محل سکونت) با ذکر نشانی محل‌هایی که نشریه به صورت مناسب توزیع نمی‌شود ارائه فرمایید.

با تشکر

واحد توزیع نشریه چشم‌انداز ایران

۰۲۱-۶۶۴۳۳۲۰۷